

Voor Theo Engelen, 25 april 2018

Dank voor deze eervolle rol – echt ongelooflijk leuk dat je me hiervoor benaderde. Heel bijzonder ook dat ik het manuscript al vooraf mocht lezen en ik heb er zeer van genoten. Er was alleen een aspect dat me vanaf het begin heeft gestoord. Eerst dat maar, ik ben bang dat er anders zo dadelijk pijnlijke gesprekken gevoerd moeten worden en dat zou ik vervelend vinden. Theo en ik hebben dan wel, zoals de aankondiging voor de middag vermeldde, een passie voor hardlopen en literatuur met elkaar gemeen, maar we hebben ook het nodige niet met elkaar gemeen. En ik zal er maar gewoon eerlijk over zijn: ik heb.. nog nooit een volledige marathon gelopen... Wel twee keer een halve!! Telt dat ook? En ook al is het fictief, ik loop veel sneller dan Th.. Bart in de roman! Er komt zelfs een Esther in het boek voor die niet eens meedoet aan de marathon! Dus: daar heb ik me dus van pagina 1 tot en met 206 over zitten opvreten.. want jeetje, wat is dit een aanstekelijke aansporing om het toch eens te gaan doen.

Literatuur en hardlopen. De relatie tussen *schrijven* en hardlopen is al uitgebreid belicht bijvoorbeeld door Abdelkader Benali of door Haruki Murakami, in *What I Talk About When I Talk About Running*. Hoe hij ‘ontdekt’ wat lopen en schrijven voor hem betekent, het strenge regime dat hij hanteert, hoe het allebei een kwestie is van training en discipline. Van dat boek bleef me vooral bij dat hij tijdens het lopen naar de muziek luistert van *The Loving Spoonful*, onbegrijpelijk. Dat zijn van die details waar medelopers van smullen: dat je je afvraagt hoe kun je lopen op zo’n zoet liedje als ‘Daydream’ – andere lopers zweren bij dance of trance. Dus afgezien van alle smakelijk details gaat het vooral ook over Murakami’s opvatting van wat schrijven is. Nu lopen en lezen.

Op mijn werkkamer in Leiden hangt een poster met de tekst ‘Blijf lezen, blijf lopen’. Het was geloof ik een advertentie in een sportblad, waarop in een omgeving die me aan Maastricht doet denken, een romantisch heuvelachtig landschap met dreigende wolken, één hardlopende vrouw te zien is in een gebruikelijk fluorkleurig shirtje – roze natuurlijk, altijd dat roze. Voor mij was die tekst - de combinatie lezen en lopen - altijd een volstrekt logische, zonder dat ik er al teveel over had nagedacht. Ik doe allebei ongeveer al sinds mijn vijfde, vanaf een zeker moment ook zeer fanatiek; ik loop vrijwel elke dag en van lezen heb ik mijn beroep gemaakt. Maar sinds ik die poster heb opgehangen, vragen de collega’s en studenten die bij me binnenlopen: wat heeft dat nou met elkaar te maken, lezen en hardlopen? Meestal red ik me dan wel met enkele stichtelijke gemeenplaatsen over discipline, ambitie, focus. Ik heb laatst iets verteld over wat Guus Kuijer in zijn zelfhulpboek-met-knipoog- *Hoe word ik gelukkig* – inwezigheid noemt, dat je niet voortdurend aanwezig bent overal en altijd maar juist in het nu, geconcentreerd. Lezen en lopen. Dat is allemaal óók waar, maar toch denk ik dat Theo’s roman een veel beter, voor mij in elk geval bevredigender antwoord geeft.. en ik doe een poging het onder woorden te brengen. Ik kan alvast verklappen dat de conclusie luidt dat u het boek allemaal moet lezen.

Misschien had de titel van *Marathon* ook die van een beroemde bestseller uit 1940 kunnen zijn: *Bartje zoekt het geluk*. Niet dat dit verhaal in vorm dan wel inhoud op een streekroman

lijkt; maar het zijn allebei in wezen Bildungsromans: over een fase in het leven van Bart. Bart maakt een ontwikkeling door in een cruciale fase in zijn leven. Waar Bartje zoekt het geluk een *coming of age* is, zou je dit dan een *coming of middle age* kunnen noemen. De roman verhaalt hoe Bart de marathon van Dublin gaat lopen, in een ingenieuze compositie van drie meanderende verhaallijnen, verteld par derrière: op een manier dus, die doet denken aan het fameuze wielerverhaal *De Renner* van Tim Krabbe. Daarin worden welhaast mythische beschrijvingen van de Ronde van de Mont Aigoual doorsneden met gedachten, herinneringen en wielervanekdotiek. Een prachtig verhaal. En dit ook. We volgen Bart van kilometer tot kilometer en zijn getuige van de enorme prestatie die het is om 42 kilometer en 195 meter af te leggen.

Aanvankelijk leren we Bart kennen als iemand met ambivalente gevoelens ten aanzien van deze onderneming en vooral ten opzichte van al die andere, duizenden lopers: eigenlijk heeft hij de behoefte zich te distantiëren van die hysterisch-blijde meute in al even hysterisch gekleurde shirtjes. De cynicus in hem moppert en stelt de waarom-vraag, die je misschien kort vooraf – en al helemaal tijdens de race – beter maar niet kunt stellen. Maar die cynische kant heeft een tegenhanger, die aanvankelijk voor in de nodige zelfspot tot uitdrukking komt en in het citeren van hardloopcliches – waarheden van de scheurkalender - (het gaat niet om de finish, maar om de weg er naartoe).

We leven ook met Bart mee op momenten voorafgaand aan de race: alle nerveuze gedachten, de hoop en vrees – en dat is voor de lezers die ook lopers zijn ontzettend herkenbaar: ga ik wel of niet nog snel even naar die smerige dixitoiletten.. waar is mijn startvak? Waarom ziet iedereen er hier zo snel uit, volgens mij was dat het startschot al?!, en alle afwegingen van te voren - wat doe je met dit weer het beste aan? Wat eet je de avond vooraf? Neem je water of eten mee? (Als Bart de andere lopers ziet die gelletjes aan een riem meedragen zegt hij ‘Zelf hield hij het bij water en bananen’ (hoewel hij later toch een paar gelletjes eet). ‘Hij had zelfs niet zo’n riem. Er waren al te veel mannen van middelbare leeftijd die met dat ding om hun te dikke buik hijgend een rondje in het park liepen!’). Kortom: zoals elke loper denkt: ik heb uiteraard al die boeken wel gelezen en weet heus wel wat de experts zeggen, maar vertrouw op mijn intuïtie - met alle onsmakelijke gevolgen van dien... Want een lijf is, zonder de nodige training en fitheid, er helemaal niet op gemaakt, op die afstand. Pain is inevitable, zegt Haruki Murakami. Maar, hij voegt daaraan toe: suffering is optional: de strijd die elke loper echt moet leveren is een mentale. In Barts geval eigenlijk een dubbele: hij wordt niet alleen geconfronteerd met fysieke pijn die hij mentaal moet overwinnen, maar ook met mentale pijn.

Want tussen het chronologische verslag van de marathon door blikt Bart terug op de aanleiding ertoe: er ging van alles tegelijk mis in zijn leven. Hij heeft het gevoel dat hem zijn zekerheden werden afgenomen – zowel thuis als op het werk wordt hij slachtoffer van een crisis om voor hem onverklaarbare redenen. ‘Het leek wel een complot’ – en dat verklaart die kribbigheid, boosheid, het cynisme dat eerst nog niet zo goed te duiden was. Een functionele retroversie, in dienst van de karakterisering van het personage, noemen we dat in ons vak. Want door die langzame terugblikken leren we Bart – en zijn gezin - en directe collega’s met

de iconische namen – de laffe collega Mans en de rechtlijnige Krommenie - ook steeds beter kennen, althans, naar het beeld dat Bart van hen en hun relaties heeft. Het interessante is namelijk dat we alleen Barts beeld krijgen voorgeschoteld, maar dat beeld van zichzelf en anderen, heeft hij gaandeweg al bijgesteld en er is dus een verschil tussen de vertellende en de belevende Bart. Omdat we steeds meer over die verandering te weten komen, moeten ook wij dus ons beeld over hem bijstellen. Door een heel klein woordje, pas op pagina 132 (dat ik niet zal verklappen) realiseert de lezer zich dat er misschien heel andere vragen gesteld moeten worden dan die naar dat vermeende complot: welke schuldgevoelens draagt Bart eigenlijk zelf ook, tijdens het lopen, met zich mee? Voelt hij zich altijd nog slachtoffer, of ligt het eigenlijk nog veel ingewikkelder? Cliffhanger.

Bart, die zichzelf niet bepaald ziet als regisseur van zijn leven, heeft als regisseur van de vertelling de touwtjes strak in handen. De roman bevat althans op allerlei plaatsen een soort droog commentaar – in erlebte rede - dat overeenkomt met Barts stijl en houding waardoor we de suggestie krijgen dat *hij* de verteller is. Vooral bij allerlei ronkende aforismen als ‘masochisme kent vele vormen’ of vooruitwijzingen als ‘Maar niemand had kunnen voorspellen hoe ernstig het noodweer had kunnen zijn’, waarna de tekst dan vrolijk verder gaat met de zin: ‘Natuurlijk regende het!’ waaruit de lezer moet opmaken dat we weer terug in Dublin zijn.

Tijdens het lopen lijkt Bart in al die miezer wat te ontgooien en verdwijnt de cynicus naar de achtergrond, tot zijn eigen verbazing: Het moest niet gekker worden! Hij die iemand geruststelde. Hij?! De mensen van de organisatie zijn – he bah – aardig! Al dat enthousiasme – he bah - langs de kant is eigenlijk best aanstekelijk. Er blijken andere lopers te zijn die – he bah - loyaal zijn, solidair. Er dreigt zelfs de mogelijkheid van – he bah, wat een cliché!! - een nieuwe liefde..

Dat is waar lezen en lopen elkaar misschien raken: beide hebben niet alleen te maken met afzondering en inwezigheid, maar juist ook met de kans op een ontmoeting, met het creëren van ruimte - in hoofd en hart voor de kans op een ontmoeting. Het is een (soms harde, onvriendelijke) ontmoeting met jezelf, maar ook met anderen, al is het maar in je verbeelding. Het is dan ook niet voor niets dat een van de andere lopers Bart de tip geeft de laatste kilometers vol te houden door zijn verbeelding te gebruiken. Bart ontmoet zichzelf, moet zijn situatie opnieuw lezen en gaat ook zijn directe omgeving – tijdens het lopen ineens heel anders lezen, hij stelt zich open. Eindigt het dan allemaal als een – he bah, daar is die cynicus weer - happy end? Misschien, moet ik dat niet verklappen. Maar er is zeker een mogelijkheid op een ontmoeting. Zoals Theo zelf ook in de reële werkelijkheid – al vergelijken we de auteur natuurlijk nooit met het personage of de verteller – u zult gemerkt hebben dat ze in niks op elkaar lijken, het zou volstrekt absurd zijn deze roman autobiografisch te lezen. Zoals Theo zelf ook – met deze roman, voor de lezer een kans heeft gecreëerd op een ontmoeting. Want ook als lezer moet je open staan voor een ontmoeting. Een reële lezer zoals ik, die zich van start tot finish in Bart verplaatst (en dus, feitelijk, daarna wél degelijk een volledige marathon gelopen heeft!! Wie zegt dat verbeelding niet reëel is?). Die daarin veel persoonlijks herkent,

zoals ik, of zich juist eens verplaatst in een ander leven. Dus neemt u vooral de uitnodiging aan tot een ontmoeting met deze *Marathon*.. Theo, van harte gefeliciteerd met dit geweldige boek!

Dr. Esther Op de Beek  
Universiteit Leiden